

UDK (UDC): 930.253(497.5)

Tipologija: 1.09 Objavljeni strokovni prispevek na konferenci
Category: 1.09 Published Professional Conference Contribution

Tanja Petrović^{*}, Živana Hedbeli^{**}

DOCUMENTIN DOPRINOS USPOSTAVLJANJU PREDUVJETA ZA OČUVANJE GRADIVA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U HRVATSKOJ

Izvlaček:

Prispevek Documente pri vzpostavljanju predpogojev za zaščito gradiva organizacij civilne družbe na Hrvaškem

V prispevku avtorici prikazujeta težave, povezane z gradivom, ki je nastalo pri delu organizacij za človekove pravice, in aktivnosti, ki jih opravlja Documenta in s katerimi bi organizacije civilne družbe pripravili do tega, da bi sistematsko urejale, popisovale in arhivirale gradivo v smislu ustanovitve dokumentacijskega centra, v katerem bi se združevalo arhivsko gradivo organizacij za zaščito človekovih pravic. Po znanih dejstvih gradivo, ki je v 90. letih 20. stoletja nastajalo pri delu organizacij civilne družbe na Hrvaškem, ni pravilno urejeno in hranjeno in tako obstaja velika nevarnost, da ne bo ostalo ohranjeno. Zavest o pomenu tega gradiva še vedno ni dovolj zrela, tako znotraj samih organizacij kot tudi širše. Documenta je skozi nekaj projektov začela dolgoročen proces, ki bi omogočil, da bo celotno gradivo teh organizacij trajno ohranjeno kot sestavni del družbene zgodovine, dostopno prihodnjim generacijam študentov, raziskovalcev, javnosti in vsem zainteresiranim. Hramba tega segmenta družbene zgodovine je sestavni proces demokratizacije hrvaške družbe in ena od osnov za proučevanje hrvaške zgodovine.

Ključne besede:

arhivsko gradivo, človekove pravice, civilna družba, Hrvaška.

Abstract:

Documenta's Contribution to Establishing Preconditions for Preserving Records of Human Rights Organizations in Croatia

Authors have presented problems with archives of the human rights organizations and described Documenta's activities whose goal is to motivate civil society organizations to systematically collect, arrange and preserve current records and historical archives in order to establish a documentation center of human rights organizations. According to know facts, the records, created in the 90's of the previous century, are not properly arranged and kept. Therefore, there is a danger that they will not be preserved. Through Documenta's projects, we have started a long-term process, which will enable the preservation of these records as an integral part of Croatian history, which will be available to the future generations of students, researchers, public and all interested. The storage of this segment of social history is an integral part of the democratization process in Croatia and one of the basics for researching its history.

Key words:

archives, human rights, civil society, Croatia.

---

^{*} Tanja Petrović, Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, Odranska 1, 10000 Zagreb, Hrvatska.

^{**} Dr. sc. Živana Hedbeli, arhivist-specijalist, C. Zuzorić 43, 10000 Zagreb, Hrvatska.

ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

Prema dostupnim saznanjima gradivo koje je tijekom 90-ih godina XX. stoljeća nastalo radom organizacija civilnog društva (OCD) nije sustavno sređeno i pohranjivano te postoji velika opasnost da ne bude sačuvano. Svijest o značaju tog gradiva još uvijek nije dovoljno razvijena, kako unutar samih organizacija civilnog društva, tako i šire. Tek u posljednje vrijeme, potaknute između ostalog i praktičnim tečajevima i priručnikom »Što i kako s 'papirima« organizacije su počele razumijevati važnost ovog procesa i razmišljati o sustavnom sređivanju, popisivanju i arhiviranju gradiva.

Documenta je prepoznavši značaj dokumentiranja većim djelom nevidljivog, ali zbog toga ništa manje značajnog aktivističkog rada OCD-a, u suradnji s dr. sc. Živanom Heđbeli, objavila priručnike *Zapisi nevladinih organizacija - Zajedničko pamćenje* i *Što i kako s 'papirima' organizacija civilnog društva - sačuvati, zaštititi, koristiti* te organizirala više praktičnih tečajeva i okruglih stolova.

Documenta je putem upitnika upućenog organizacijama za ljudska prava u srpnju 2008. godine, istražila potrebe OCD-a za arhiviranjem gradiva. Na upitnik su odgovorile samo tri organizacije, koje su navele kako trebaju podršku u sređivanju gradiva, ali žele držati svoje gradivo kod sebe, a ne ga ponuditi arhivu, jer u arhive nemaju povjerenja. U ogromnoj većini organizacije nemaju svijest o tome da jesu stvaratelji i imatelji arhivskog gradiva. Propisi vezani uz arhiviranje gradiva, kao i obim posla potrebnog za njegovo sređivanje i popisivanje u potpunosti su im strani te je prvo potrebno informirati OCD-e o njihovim obavezama. Tečajevima je moguće obuhvatiti samo manji dio organizacija civilnog društva. Vrlo mali broj OCD-a ima dobro organizirano uredsko i arhivsko poslovanje te im je prvenstveno potrebno tumačenje temeljnih pojmova i procesa. Navedeno je dovelo do zaključka da pisane i vrlo konkretne upute kako srediti, pohraniti i popisati gradivo, sukladno relevantnim hrvatskim propisima, mnogo bolje odgovaraju početnoj svrsi.

Osvještavanjem OCD-a o važnosti sređivanja i arhiviranja gradiva započet je dugoročni proces koji bi trebao omogućiti da bar dio gradiva, nastalog radom organizacija civilnog društva, bude trajno sačuvan kao integralni dio društvene povijesne baštine, te dostupan budućim generacijama studenata, istraživača, javnosti i svim zainteresiranim osobama. O važnosti gradiva OCD-a govori i činjenica kako je Hrvatski državni arhiv, središnja i matična arhivska ustanova u RH, u prvu kategoriju stvaratelja gradiva (stvaratelji nadležni za utvrđivanje politike, ciljeva i načina obavljanja pojedine djelatnosti te stvaratelji čije gradivo pruža uvid u način, opseg i uvjete obavljanja pojedinih funkcija u okviru iste djelatnosti; imaju visok ili nadređen položaj na području svoje nadležnosti; donose ili provode strategije razvoja gospodarskih, društvenih i kulturnih djelatnosti te imaju veliki utjecaj na društvena zbivanja na području svoje nadležnosti) svrstao, među ostalima, B.a.B.e., GONG, Centar za mirovne studije, Građanski odbor za ljudska prava, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava (HHO), Zelenu akciju (NN 42/2007). Čuvanje ovog segmenta društvene povijesne baštine je integralni proces demokratizacije hrvatskog društva te jedna od osnova za proučavanje novije hrvatske povijesti. Kako su organizacije osnivačice *Documente* (Građanski odbor za ljudska prava, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Centar za mirovne studije i Hrvatski helsinški odbor) organizacije koje se godinama bave zaštitom i promocijom ljudskih prava, te kako je *Documenta* bila aktivna u organiziranim raspravama vezanim za ostavštinu Antiratne kampanje (ARK-a), posao popisivanja i prikupljanja gradiva počeo je sa spomenutom organizacijom. Prikupljen je veći dio gradiva Antiratne kampanje, izrađen popis

gradiva i struktura fonda. U narednom periodu planiramo dovršiti izradu obavijesnog pomagala koje će omogućiti korisnicima dobivanje informacija o ARK-u i gradivu. Do sada je gradivo ARK-a koristilo više stranih i domaćih istraživača za pisanje doktorskih radova i projekata. Veliki je problem neadekvatan prostor u kojemu je gradivo ARK-a smješteno, ali po preseljenju u Kuću ljudskih prava sredinom ove godine gradivo će biti dostupno i zainteresiranoj javnosti, obzirom da će biti zadovoljeni fizički uvjeti za otvaranje male čitaonice u okviru *Documente*. Dio gradiva namjeravamo digitalizirati i postaviti na web stranicu.

OKRUGLI STOL » ZAJEDNIČKO SJEĆANJE«, ZAGREB, 14. STUDENOG 2006. GODINE

Slika 1. Naslovnica knjige »Zapisi nevladinih organizacija, Zajedničko pamćenje«

U suradnji sa Nacionalnom zakladom za razvoj civilnoga društva *Documenta* je organizirala okrugli stol »Zajedničko sjećanje« na kojem je promovirala priručnik *Zapisi nevladinih organizacija* i potaknula raspravu na temu značaja i mogućnosti arhiviranja građe prikupljene u okviru djelovanja organizacija civilnog društva tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća. U promociji i okruglom stolu svojim izlaganjima su sudjelovali/e Živana Heđbeli, prevoditeljica priručnika *Zapisi nevladinih organizacija, Zajedničko pamćenje*, Cvjetana Plavša - Matić, upraviteljica Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, Vesna Teršelič, voditeljica

Documente, Darko Rupčić, ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu, te Tin Gazivoda, ravnatelj Centra za ljudska prava. Tijekom rasprave analizirane su teškoće koje postoje u sustavnom prikupljanju i pohrani građe organizacija civilnoga društva kao i mogućnosti koje sustavni pristup toj problematici donosi te je produbljeno daljnje razumijevanje važnosti uključivanja ovog segmenta društvene povijesti u procese demokratizacije i u proučavanje novije hrvatske povijesti. Na okruglom stolu je zaključeno kako je potrebno što prije pristupiti sustavnom popisu i arhiviranju građe prikupljene u okviru djelovanja organizacija civilnog društva tijekom 90-ih godina, jer trenutno takvi popisi i arhivi ne postoje. Uočena je potreba za daljnjim osvještavanjem organizacija i javnosti o važnosti ovog procesa te potreba za edukacijom svih zainteresiranih o načinu arhiviranja takve vrste povijesnog gradiva.

Priručnik *Zapisi nevladinih organizacija, Zajedničko pamćenje*, tiskan je u 500 primjeraka koji su svi podijeljeni. Besplatno je distribuiran u Hrvatskoj dok je pedesetak primjeraka poslano partnerima *Documente* u Bosni i Hercegovini i Srbiji.¹ Priručnik je besplatno dostupan na web stranci www.documenta.hr.

PRAKTIČNI TEČAJEVI »ŠTO I KAKO S 'PAPIRIMA'«

Slika 2. Naslovnica knjige »Što i kako s 'papierima' organizacija civilnog društva - sačuvati, zaštititi, koristiti«

---

¹ O hrvatskom prijevodu izvjestila je i Sekcija za arhive za ljudska prava Međunarodnog arhivskog vijeća.

Tečaj omogućava nevladinim udrugama stjecanje znanja potrebnog za učinkovito sređivanje i popisivanje postojećeg, te arhiviranje gradiva u nastajanju, kako bi ono na adekvatan način dokumentiralo rad i postojanje nevladinih udruga, i služilo kako potrebama samih udruga tako i onima šire zajednice.

Do sada je održano sedam praktičnih tečajeva, četiri u Zagrebu te po jedan u Rijeci, Osijeku i Slavanskom Brodu, na kojima je sudjelovalo 90 polaznika/ca iz 44 organizacije. Svi su tečajevi besplatni. Tečaj je jednodnevan (»nabijene« satnice), u prvom dijelu polaznici/ce uče o sređivanju i popisivanju gradiva:

- što je gradivo, dokument, predmet, serija, fond,
- prepoznavanje i određivanje osnovnih cjelina jednog fonda (serija), izrada prvog, najgrubljeg popisa gradiva,
- sređivanje gradiva unutar serija (podserije, predmeti...),
- vrednovanje i izlučivanje gradiva,
- detaljno sređivanje - stvaranje konačnog redosljeda pojedinih listova unutar predmeta,
- opis OCD-a (ISAAR/CPF), opis gradiva (ISAD/G), popis gradiva,
- odnosi s državnim arhivima - prava i obveze OCD-a.

Drugi je dio tečaja posvećen zaštiti i čuvanju gradiva:

- svrha zaštite, vrste i uzročnici oštećivanja i propadanja,
- uvjeti smještaja i čuvanja gradiva, spremišni prostor, tehničko opremanje i odlaganje jedinica gradiva,
- zaštita gradiva u slučaju rata, elementarnih nepogoda i nesreća, vitalno gradivo,
- audiovizualni i elektronički zapisi, knjižno gradivo.

Svi sudionici i sudionice dobili su besplatne primjerke priručnika *Što i kako s 'papirima' organizacija civilnog društva - sačuvati, zaštititi, koristiti* i *Zapisi nevladinih organizacija: zajedničko pamćenje: praktičan vodič u 60 pitanja*.

OBJAVLJEN PRIRUČNIK ŠTO I KAKO S 'PAPIRIMA' ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA - SAČUVATI, ZAŠTITITI, KORISTITI (SVIBANJ 2008. GODINE)

Imajući na umu činjenicu da je u Hrvatskoj registrirano preko 30.000 udruga te da veliki dio njih nema dostatna sredstva za osnovne aktivnosti, najam prostora, uredsku opremu, a posao članovi/ice često obavljaju volonterski, pri čemu su uredsko poslovanje i »bavljenje papirima« na dnu liste prioriteta poslova, autorica je napisala vrlo konkretne upute kako srediti, pohraniti i popisati gradivo, često nagomilano po stanovima, podrumima ili garažama članova udruga. Na temeljna pitanja što učiniti i kako postupati s gradivom organizacija civilnog društva priručnik daje praktične, jednostavne i upotrebljive odgovore, koji će pomoći od »nepregledne hrpe papira bačene u kut s kojom ne znamo što ćemo« napraviti korisno i učinkovito sredstvo ostvarivanja prava i obveza, očuvanja memorije organizacije ali i društva u cjelini, štiteći gradivo i omogućujući našim suvremenicima i nasljednicima brzu, laku i jednostavnu uporabu dokumenata i informacija o akcijama, kampanjama, događanjima, prosvjedima, otporu nasilju, solidarnosti, aktivisticama i aktivistima...

Priručnik je u prvom redu namijenjen članovima, volonterima i zaposlenicima organizacija civilnog društva i aktivistima građanskih inicijativa koje je dopao zadatak »srediti papire«. Sa svaku je pojedinu radnju, kroz mnoštvo pojašnjenja i konkretnih primjera, objašnjeno kako je uraditi. Za one koji žele znati više, iscrpan popis literature, web stranica i propisa na kraju knjige pružaju polazište za produblivanje znanja.

Priručnik također omogućava OCD-ima, koji žele popisati i srediti svoje gradivo, izradu kratkoročnih i srednjoročnih planova rada, definiranje i brojčano izražavanje potrebnih resursa (prostor, ljudi, oprema), što je temeljni preduvjet za izradu financijskog plana i/ili traženje potpora.

Priručnik je tiskan u 500 primjeraka, od kojih je do sada 300 besplatno podijeljeno u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Kosovu. Priručnik je besplatno dostupan na web stranici www.documenta.hr.

OKRUGLI STOL: DOSTUPNOST INFORMACIJA - GRAĐANI I ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA

U sklopu Dana udruga 13. lipnja 2008. u Zagrebu je održan okrugli stol »Dostupnost informacija - građani i organizacije civilnog društva« u sklopu kojega je predstavljen priručnik dr. sc. Živane Heđbeli *Što i kako s 'papirima' organizacija civilnog društva - sačuvati, zaštititi, koristiti*. Na okruglom stolu, koji je tematizirao značaj dostupnosti informacija i dileme vezane uz zakonsko reguliranje dostupnosti informacija organizacija civilnog društva, govorili su Cvjetana Plavša - Matić, upraviteljica Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, dr. sc. Igor Vidačak, predstojnik Ureda za udruge Vlade RH, Toni Vidan, predsjednik Savjeta za razvoj civilnog društva, Milena Gogić, savjetnica u Uredu pučkog pravobranitelja, a moderatorica je bila Vesna Teršelič, voditeljica *Documente*. U izlaganjima uvodničara i kasnijoj diskusiji rečeno je kako postoji evidentna potreba za ovakvim priručnikom koji je napisan veoma prijateljski prema korisnicima. Autorica je zamoljena da ga prilagodi za upotrebu u tijelima državne uprave pa u budućnosti možemo očekivati novo izdanje priručnika, ovaj put za državne službenike. Diskutanti su istaknuli kako je priručnik dragocjeno pomagalo u radu jer većina udruga nema sredstava za zapošljavanje arhivista/ice. Posebno je istaknuto kako ovaj priručnik predstavlja korak naprijed u osvještavanju organizacija civilnog društva o sređivanju gradiva i objedinjavanju građe u jedan dokumentacijski centar.

PLANOVI

Obzirom da još nisu zadovoljeni uvjeti za širu raspravu o osnivanju dokumentacijskog centra organizacija za ljudska prava, a imajući u vidu uočene probleme kao što su nepovjerenje udruga prema drugim organizacijama i arhivima, *Documenta* predlaže kreiranje virtualnog arhiva organizacija za ljudska prava. U prvoj fazi taj bi arhiv bio inkorporiran u već postojeću web stranicu www.documenta.hr a kasnije bi se, ovisno o financijskoj podršci, kreirala samostalna internet platforma. Platforma je zamišljena kao kompatibilna baza podataka o gradivu organizacija za ljudska prava. Svaka bi organizacija dostavila popis gradiva, te opis stvaratelja i opis gradiva. Korisnici bi tako na jednom mjestu imali pristup podacima o gradivu organizacija, te bi u skladu sa svojim potrebama potragu za dokumentima preusmjerili na određene organizacije.

Sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00 i 65/09) stvaratelji i imatelji privatnog arhivskog gradiva dužni su srediti gradivo i izraditi popis istoga. Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva (NN 63/04 i 106/2007) određuje kako su imatelji gradiva dužni jednom godišnje dostavljati nadležnom arhivu popise arhivskog gradiva sa stanjem na zadnji dan prethodne godine. Popisi se dostavljaju nadležnom arhivu u elektroničkom obliku, u elektroničkom obrascu, odnosno formatu za razmjenu podataka koji utvrdi Hrvatski državni arhiv ili izravnim upisom u evidenciju dokumentacijskih zbirki imatelja koju vodi nadležni arhiv. Izravni upis u evidenciju arhiva se plaća, minimalno 500,00 kuna mjesečno (cca 70 eura mjesečno, odnosno 840 eura godišnje). Dostava podataka u obliku elektroničkog obrasca (XML datoteke sa strukturiranim podacima popisa, besplatno dostupna na <http://arhinet.arhiv.hr>→XML) je »user-unfriendly«, te smatramo kako bi bilo korisno izraditi, za sve OCD-e, jedinstvenu aplikaciju prilagođenu korisnicima za unos podataka o gradivu i samom OCD-u, kompatibilnu s evidencijom koju vode arhivi. Aplikacija i podaci mogu biti pohranjeni na serveru *Documente*, kao začetak virtualnog arhiva OCD-a.

U periodu koji slijedi imamo za cilj:

1. Prikupiti gradivo odabranih organizacija za ljudska prava i dokumentirati i promovirati primjere otpora, solidarnosti i nenasilnog djelovanja uz uvjet da postoji spremnost i volja među organizacijama civilnog društva za predavanje i sistematiziranje dokumentacije o vlastitom radu.
Specifične aktivnosti: edukacija organizacija civilnog društva o važnosti sistematizacije dokumentacije o vlastitom radu, prikupljanje gradiva odabranih organizacija.
2. Srediti gradivo odabranih organizacija i učiniti ga dostupnim u čitaonici *Documente* unutar Kuće ljudskih prava uz uvjet da postoje dostatna financijska sredstva za angažiranje djelatnika.
Specifične aktivnosti: sređivanje gradiva, izrada opisa OCD-a - norma ISAAR (CPF) i opisa gradiva - norma ISAD(G), izrada popisa gradiva.
3. Digitalizirati ključne dokumente i učiniti ih dostupnim na web stranici uz uvjet da postoje dostatna financijska sredstva za digitalizaciju i uređivanje web stranice.
Specifične aktivnosti: odabir dokumenata koji će se digitalizirati, digitalizacija dokumenata, postavljanje dokumenata na web stranicu.
4. Organizacije civilnog društva razumiju značaj arhiviranja i spremne su se posvetiti sređivanju svoje dokumentacije te je dati na uvid zainteresiranima na uređenom mjestu za pregledavanje dokumentacije unutar vlastitih prostorija, uz uvjet da postoji spremnost i volja među organizacijama civilnog društva za stručno usavršavanje i za uređivanje dokumentacije kako bi postala dostupna javnosti.
Specifične aktivnosti: edukacija organizacija civilnog društva o važnosti arhiviranja, poticanje na uređivanje prostorije za sređivanje gradiva.

Rizici i ophođenje sa rizicima:

Potencijalni je rizik da među organizacijama civilnog društva ne postoji spremnost za predavanje i sistematiziranje dokumentacije o vlastitom radu. Kako bi se smanjio taj rizik treba sustavno raditi na osvještavanju organizacija o važnosti

arhiviranja i sistematiziranja gradiva kao i na prezentaciji već uređene i digitalizirane građe na web stranici i u čitaonicama. Postoje i rizici financijske prirode - nedostatna sredstva za angažiranje djelatnika, digitalizaciju i uređivanje web stranice.

SLJEDEĆI KONKRETNI KORACI

Smatramo kako je vrlo važno nastaviti raditi na osvještavanju organizacija civilnog društva o važnosti sređivanja i arhiviranja njihovog gradiva kroz tečajeve, distribuciju priručnika, savjetodavni rad i odgovore na konkretna pitanja i probleme.

Gradivo Antiratne kampanje pohranjeno je u prostorijama *Documente*, izrađen je preliminarni popis i struktura fonda. U tijeku je opis stvaratelja i opis gradiva u skladu s arhivističkim normama ISAD(G) i ISAAR/CPF. Gradivo je dostupno za istraživače, a po preseljenju u Kuću ljudskih prava biti će dostupno i zainteresiranoj javnosti, jer će biti zadovoljeni fizički uvjeti za otvaranje čitaonice. Dio gradiva namjeravamo digitalizirati i postaviti na web stranicu. Uz savjetodavnu pomoć *Documente* Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek je započeo digitalizaciju svog gradiva. Očekujemo da će se u 2010. digitalizirati gradivo vezano uz suđenja za ratne zločine (sudska dokumentacija i izvještaji monitor/ica). Tijekom 2010. godine sređivat ćemo i dokumentaciju Građanskog odbora za ljudska prava.

Pitanje vlasništva nad gradivom koje bi se predalo arhivu je osjetljivo i nije ga lako riješiti. Utvrdili smo da će se samo vrlo mali broj organizacija odlučiti na pohranu gradiva izvan svojih prostora pa smo s tim u skladu odlučili dogovoriti popisivanje koje će uključiti i digitaliziranje ključnih dokumenata što će istovremeno omogućiti imateljima gradiva da ga zadrže u uređenom i pretraživom obliku, a javnosti omogućiti uvid u dragocjeno, do sada nedostupno gradivo. Nepovjerenje organizacija za ljudska prava, koje štite povjerljivost podataka osoba čija su prava bila ili su još uvijek kršena, u vladine i druge institucije je razumljivo. Predaja gradiva drugoj organizaciji ili instituciji izgledna je jedino u dugoročnoj perspektivi i to samo ako će organizacije dobiti priliku sagledati prednosti centralizacije fizičke građe pod za njih prihvatljivim uvjetima. Veliku će ulogu u popularizaciji čuvanja gradiva igrati kreativnost u prezentiranju i organiziranju dostupnosti već uređene građe, kako u čitaonicama tako i u digitaliziranom obliku. Za dogovor u vezi gradiva drugih organizacija za ljudska prava potrebno je više vremena za rad i pregovore sa imateljima gradiva. Njihov interes za sređivanje i pohranu gradiva evidentno postoji, no kako OCD-ima to nije primarna aktivnost, teško se odlučuju za odvajanje svog ograničenog vremena i ljudstva za ovo područje rada. Očito je da je potreban duži sustavan rad na informiranju, savjetovanju i podržavanju zainteresiranih organizacija u sređivanju vlastitog gradiva te istovremenom popisivanju gradiva odabranih organizacija za ljudska prava te digitaliziranju dijela građe.

LITERATURA I IZVORI:

- Hedbeli, Ž. *Privatno arhivsko gradivo u Hrvatskoj i inicijativa nevladinih organizacija*. ATLANTI vol. 17, no 1-2, 2007., str. 223-232.
- Hedbeli, Ž. *Što i kako s "papirima" organizacija civilnog društva - sačuvati, zaštititi, koristiti*. Zagreb: Documenta, 2008.
- Hedbeli, Ž., Petrović, T. *Arhivsko i registraturno gradivo kao temelj ostvarivanja ljudskih prava*. 8. zbornik referatov dopolnilega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2009., str. 141-147.
- *Plan afirmiranja čuvanja gradiva organizacija civilnog društva, otvaranja čitaonice i osnivanja virtualnog dokumentacijskog centra*. Zagreb, Documenta, 10. svibnja 2009.